

Lätt om odling

Nr 39 • Hallon, om odling, sorter och sjukdomar

Hallon hör till de vanligaste växterna i våra trädgårdar och brukar ge goda skördar av välsmakande bär. Men så småningom kan hallonplantorna mista sin växtkraft, bladen blir skrynkliga och skörden avtar. Förutom hallon-skottsjukan är virusangrepp det vanligaste problemet i äldre hallonplanteringar. Men med bra sorter, lämplig skötsel och friska plantor är hallonhäcken till stor glädje.

Hallon vill ha näring och vatten

Hallon är inte särskilt krävande på jord och skötsel, men för att få bra skörd bör man tänka på följande:

Hallon vill ha näringsrik mullrik jord, vilket är lätt att åstadkomma med riklig användning av väl förmultnad kompost och någon kvävegödsling (exempelvis brunnen gödsel, urin etc.). För att utvecklas väl behöver hallonen fuktig jord (regn eller vattning), men som inte får vara vattensjuk. Hallon bör inte odlas i jord med hög kalkhalt. Det kan leda till järn- och manganbrist, med regelbundet gulflammiga blad.

Vid nyplantering är det mycket viktigt att det inte finns fleråriga ogräs, som kvickrot eller tistel. Ogrärensning mellan hallonplantorna brukar behövas ett par gånger under sommarhalvåret. Speciellt

viktigt är det att ta bort allt ogräs innan hallonen växt till sig.

Hallonbuskar är fleråriga, som skjuter upp nya skott varje år. Skotten ger inga bär första året (med undantag för så kallade hösthallon-sorter). Blomning och bär kommer först andra året, varefter skotten dör. Det är viktigt att gallra bort

Hallon.

Utgiven av

Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar

Åsögatan 149 • 116 32 Stockholm • Tel. 08-556 930 80

e-post: kansli@koloni.org • hemsida: www.koloni.org

andraårsskott. Direkt efter skörd tas gamla skott bort, så att det kommer in luft i beståndet. Samtidigt gallras i årsskotten. De grövsta och tunnaste tas bort. Spara drygt tio årsskott per sträckmeter. En första gallring i årsskotten kan göras redan på försommaren

Hallonskott välter lätt. De flesta hallonsorter bör därför bindas upp, helst redan på hösten efter gallringen. Det kan ske genom att hallonhäcken ramas in av två spända ståltrådar eller – i en smal hallonhäck – genom att knyta hallonskotten till en enda spänd genomgående tråd. Långa skott förkortas till 1,5–1,8 meter, d v s till en lämplig plockhöjd.

Angrepp av insekter, svamp och virus

Vilda hallon angrips av många insekter och andra skadegörare, som också gärna angriper odlade hallon. Den mest kända är hallonängern, vars larver är "mask" i hallonen. Flertalet skadegörare är av begränsad betydelse och kan vanligen bekämpas genom olika enkla åtgärder som framgår av olika trädgårdsböcker.

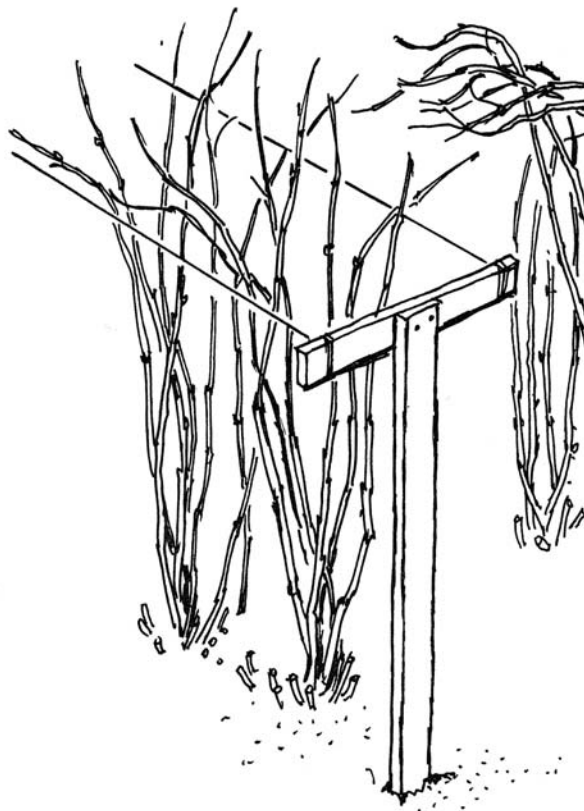
Största problemet är hallonskottsjukan, som orsakas av en svamp som angriper den nedersta delen av skotten där den ger violett-bruna fläckar. Den gynnas av fuktighet. Det är därför angeläget att hålla ogräs borta från hallonlandet och se till att plantorna står tillräckligt gles, så att ljus och luft når skottens bas. Angripna skott som flisas kan läggas i komposten eller brännas. Aldrig hela skott i komposten.

Genom bladlöss smittas hallon av virus från andra hallonplantor.

Förr eller senare brukar hallonplantor virussmittas – kanske efter tio år. Det är därför klokt att byta ut hallonplantorna när bladen blir skrynkliga och/eller oregelbundet gulfläckiga och tillväxten och skörden avtar trots god gödning och vattning. Enstaka plantor som verkar sjuka grävs bort snarast.

Köp nya hallonplantor

Förr köpte man hallonplantor i knippen om tio spön med rötterna inslagna i lite torvströ och en plastpåse. Men spöna var ofta uttorkade och hade svårt att ta sig. Därför säljs hallonplantor numera allt oftare i krukor. Dessa plantor är som regel både mindre och dyrare, men det lönar sig att på våren eller försom-

maren köpa fräscha krukodlade plantor som snabbt växer till sig.

Det kan räcka att köpa några plantor som man sedan sköter omsorgsfullt med bra jord, bra placering och gödselvattning (exempelvis utspädd urin) så att de växer till sig ordentligt. Följande år kommer det upp flera nya skott och då kan man dela plantan och plantera en ny hallonhäck. Plantera dessa på en ny plats eller byt ut ordentligt med jord i det hallonland som redan finns, eftersom det annars finns risk för jordbundna sjukdomar. Efter två till tre år kan man ha en flera meter lång hallonhäck.

Prova gärna flera olika sorters hallon. Då kan du senare välja en eller flera sorter som smakar bra och som trivs i trädgården. Det kan också vara en fördel att ha olika sorter som inte mognar samtidigt.

Förutom de vanliga röda sorterna kan du även pröva den gula sorten Golden Queen med ovanligt söta gula bär. För zoner I-II rekommenderas sorterna Tulameen, Glen Ample och Meeker, det är nya sorter med fina bär som dock kan vara svåra att få tag på i handeln.

Uppbindning av hallonskott, t v mellan två trådar, t h med skottspetsarna virade medsols runt en tråd, en metod som yrkesodlaren ofta använder. (Ur Nya Beskräningsboken, Natur & Kultur 2001)

Hösthallon värda att pröva

Det finns även flera sorter av hösthallon, som kan vara värda att pröva. De har fördelen att de blommar och sätter bär på årsskotten. På hösten skär man ned busken helt och slipper därmed även problemet med hallonskottsjuka. Hösthallen blir inte så höga, utan växer som en meterhög buske. Bären mognar på hösten, med risk för att de inte hinner mogna innan frosten kommer. Därför bör buskarna stå varmt, gärna en bit framför en solig husvägg (ungefär som björnbär).

Ett sätt att få hösthallon att mogna tidigare är att övervintra några av årsskotten och på våren skära ned dem till hälften för att få fjolårsskotten att åter börja växa. På så sätt kan man få en tidigare skörd samtidigt som man senare får skörd på årsskotten.

Även om man bara har ett par buskar hösthallon så kan det vara trevligt att få lite hallon senare än den normala hallonskörden. Bären smakar som regel mindre än vanliga hallon, såvida inte hösten är varm och solig. Hösthallon finns i olika dekorativa färger.

Odling på list eller i kruka

Om man vill få hallon tidigare än normalt kan man odla hallon på en upphöjd "list" (rabatt) med näringsrik jord. Då tinar jorden tidigare på våren. För att få fullt utbyte av odlingen krävs ordentlig vattning och gödsling, så att plantorna inte drabbas av torka eller näringsbrist.

Ett alternativ är att odla hallon i stora krukor med hål i botten, exempelvis på en terrass eller balkong.

Hallonsorter		
Sortnamn	hårdighet	egenskaper
Glen Ample	zon II	stora vackra lättplockade bär, stor skörd
Golden Queen	zon IV	gula bär, ovanligt söta
Haida	zon V	kompakt växtsätt, odlas ofta utan uppbindning, populär och just nu den bästa sorten i mellersta och norra Sverige
Meeker	zon II	stora goda kvalitetsbär, lång livslängd
Muskoka	zon VI	bra Norrlandssort
Ottawa	zon VI	bra Norrlandssort, medelstora goda bär
Preussen	zon V	stora söta bär, få rotskott
Tulameen	zon II	aromatiska lysande röda mycket stora bär som kan lagras upp till en vecka i kylskåp, känslig för vinter- och frostskador, god smak
Veten	zon IV	stora lättplockade syrliga bär, bra till sylt
Mormorshallon	zon III	populär sort under senare år, söta och goda bär, hårdigheten ännu inte klar
Hösthallon:		
Ariadne	zon	tidigaste svenska hösthallonet
Autumn Bliss	zon II (III)	stora avlånga bär, god bärkvalitet, mognar sent och behöver därför ett varmt läge
Boheme	zon III	mognar ca en vecka tidigare än 'Autumn Bliss', runda bär som är något mindre än 'Autumn Bliss'
Diana	zon III	aprikosfärgade bär, mindre bär än 'Autumn Bliss'

Flera av dessa sorter finns i handeln som certifierade E-märkta plantor.

Lästips:

Bärodling, Lisbeth Larsson, Birgitta Svensson, LTs förlag, 1989

Odlingsvärda bärsorter, Solveig Sidblad, Fakta Trädgård-Fritid, 30/2001

Skydda din Trädgård, Maj-Lis Pettersson, Ordalaget 2004.

Växtskydd i Trädgård, Maj-Lis Pettersson, Ingrid Åkesson, Natur & Kultur 1998.

Text: Elisabet Nilsson och Göran Svanfeldt. Teckningar: Han Veltman.

Utgiven av

Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar

Åsögatan 149 • 116 32 Stockholm • Tel. 08-556 930 80

e-post: kansli@koloni.org • hemsida: www.koloni.org